

Het begrip biodiversiteit

P. van Heijnsbergen

In 1992 werd op de Conferentie inzake Milieu en Ontwikkeling te Rio de Janeiro het Verdrag inzake Biologische Diversiteit gesloten (Trb. (=Tractatenblad) 1992, nr. 164 en Trb. 1993, nr. 54). Sedertdien is in Nederland de biodiversiteit een populair begrip geworden als grondslag voor beleid inzake natuurbehoud. In de praktijk blijkt echter dat het begrip soms wordt gehanteerd zonder dat daarbij een duidelijk omschreven inhoud voor ogen staat. Voor een zuivere discussie en voor de juridische toetsing van beleid op het gebied van natuurbescherming is een nadere precisering van de inhoud van de term biodiversiteit gewenst.

Internationale ontwikkeling

Op het internationale vlak was de verdeeldheid en onzekerheid omtrent de inhoud van het begrip zo groot, dat - hoewel er jaren aan de voorbereiding van het Biodiversiteitsverdrag is gewerkt - er pas op de slotvergadering in Nairobi is komen vast te staan wat het begrip precies inhield.

De term biodiversiteit werd internationaal geïntroduceerd in 1984 in verband met een resolutie van de Algemene Vergadering van de World Conservation Union, toen nog geheten 'International Union for the Conservation of Nature and Natural Resources' (IUCN). De resolutie riep op tot het sluiten van een internationale overeenkomst voor het behoud van 's werelds wilde genetische hulpbronnen. In een voorbereidend rapport voor die resolutie werd de term biodiversiteit omschreven als 'alle vormen van leven welke in hun veelvoudige gevarieerdheid op aarde voorkomen' (Miller, 1984).

In een project van de IUCN van 1988 betreffende het behoud van biodiversiteit wordt 'biodiversiteit' ruim gedefinieerd als de variëteit in de natuur met inbegrip van de aantallen en frequenties van ecosystemen, soorten en genen. Samenstellende elementen zijn in deze visie de genetische diversiteit, de soort diversiteit en de ecologische diversiteit (IUCN, 1988a). Het eerste IUCN ontwerp uit 1988 van het Biodiversiteitsverdrag omschrijft de 'biodiversiteit' als 'de totale som van dieren- en plantensoorten welke bestaat op het vlak van individuen, populaties, soorten, leefgemeenschappen en ecosystemen, met inbegrip van de genetische diversiteit en de relaties en interacties onderling' (17th Session of the IUCN General Assembly, 17th technical meeting, San Jose, Costa Rica). Naar aanleiding van de kritiek op deze definitie door de Algemene Vergadering van de IUCN werd de omschrijving bijgesteld, waarbij de genetische diversiteit centraal werd gesteld en het woord 'ecosysteem' werd weggelaten: 'biologische diversiteit is de genetische variatie vertegenwoordigd door het totaal aan soorten in de wereld' (IUCN, 1988b).

In de eerstvolgende versie van 1989 neemt het IUCN ontwerp echter weer de soort diversiteit tot uitgangspunt door 'biodiversiteit' te omschrijven als 'de ver-

scheidenheid van soorten die op aarde leven: biologische diversiteit houdt in genetische diversiteit, taxonomische diversiteit en ecologische diversiteit' (IUCN, 1989).

Verdragsdefinitie

Uiteindelijk lag in 1992 het laatste ontwerp van het Biodiversiteitsverdrag ter tafel op de Nairobi Conferentie om de definitieve tekst van het verdrag vast te stellen. 'Biologische diversiteit' wordt in dat ontwerp nog omschreven als 'de verscheidenheid en de veranderlijkheid ('variety and variability') van levende organismen en de ecologische complexen waar zij deel van uitmaken; dit houdt in verscheidenheid binnen de soort, tussen de soort en van ecosystemen' (UNEP, 1992).

Het is opmerkelijk dat in de definitieve versie het woord 'variety' verdwenen is en er om onduidelijke redenen gekozen is voor de variabiliteit als sleutelbegrip. Dit in tegenstelling tot het voorgaande niet-bindende internationale instrument 'Caring for the Earth' van 1991 (IUCN-UNEP-WWF, 1991) en de omschrijving van 'biodiversity' in een inleidend handboek over internationaal milieurecht (Birnie & Boyle, 1992), welke beide het woord 'variety' als centraal element in de biodiversiteitsomschrijving gebruiken.

in het internationale recht

Behoud van Biodiversiteit is meer dan soortbehoud. Hopelijk draagt het Biodiversiteitsverdrag ertoe bij, dat de dolfijn tot in lengte van jaren in de wereldzeeën zal kunnen zwemen (foto: KINA/ Martijn de Jonge).

De verdragsdefinitie, zoals die nu definitief vervat is in art. 2 van het Verdrag inzake de Biologische Diversiteit van 1992, luidt:

'Biological diversity' means the variability among living organisms from all sources including, inter alia, terrestrial, marine and other aquatic ecosystems and the ecological complexes of which they are part; this includes diversity within species, between species and of ecosystems.

Opmerkingen over verdragsdefinitie

Allereerst kan worden opgemerkt dat de zinsnede 'including, inter alia, terrestrial, marine and other aquatic' overbodig is en voor de duidelijkheid beter weggelaten had kunnen worden (van Heijnsbergen, 1997).

Met 'diversity within species' wordt de genetische diversiteit bedoeld (van Heijnsbergen, 1991), welk verhullend taalgebruik ook niet tot de duidelijkheid bijdraagt.

Volgens het commentaar van de IUCN op het Biodiversiteitsverdrag omvat de biodiversiteit dan ook de soort diversiteit, de ecosysteem diversiteit en de genetische diversiteit (Glowka, 1994).

Met andere woorden zou dan de Verdragsdefinitie kunnen luiden: 'biodi-

versiteit is de variabiliteit (beter ware: variatie) tussen levende organismen met inbegrip van de soort diversiteit, de ecosysteem diversiteit en de genetische diversiteit'.

Interpretatie

Strikt genomen houdt de biodiversiteit niet meer in dan het bestaan van een verscheidenheid. In geval van de soort diversiteit betekent dat op zijn smalst niet meer dan een 'Ark van Noach' concept, waaraan al voldaan zou zijn als alle soorten nog maar bestaan. In die zin is het een belangrijk maar ook beperkt aspect van de natuurbescherming.

Gezien de verstreckende inhoud van het Biodiversiteitsverdrag wordt er onder het begrip 'biodiversiteit' echter veel meer verstaan. Het betreft dan niet alleen de verscheidenheid maar ook de kwaliteit en de kwantiteit van de beschermde objecten en alle factoren die daartoe kunnen bijdragen. De Biodiversiteitsconventie als parapluconventie voor alle soorten natuurbescherming is er, gezien haar inhoud, zeker op gericht om niet slechts de biodiversiteit in engere zin te behouden, maar om de biologische totaliteit, dat wil zeggen het geheel van de natuur in al haar aspecten, te beschermen, te herstellen en waar nodig te verbeteren (van Heijnsbergen, 1991).

In het spraakgebruik lijkt de 'biodiversiteit' nu terecht te zijn gekomen tussen de verscheidenheid in de natuur en de natuur zelf. Daar het begrip 'biodiversiteit' klaarblijkelijk nog niet voor een enkele uitleg vatbaar is, verdient het voorlopig aanbeveling om wanneer de term 'biodiversiteit' in beleidsstukken wordt gebruikt, daarbij aan te geven wat er in dat geval onder wordt verstaan, zodat er geen begripsverwarring over kan ontstaan.

Literatuur

- Birnie, P.W. & A.E. Boyle, 1992.** International Law and the Environment: 483. Clarendon press, Oxford.
- Glowka, L., 1994.** A guide to the convention on biological diversity: 16. IUCN, Gland.
- Heijnsbergen, P. van, 1991.** Biodiversity and international law. Internationale Spectator 11: 681.
- Heijnsbergen, P. van, 1997.** International legal protection of wild fauna and flora: 197. IOS press, Amsterdam.
- IUCN, 1988a.** Conserving the world's biological diversity. First draft prospectus: 2.
- IUCN, 1988b.** Draft articles for inclusion in a proposed convention on the conservation of biological diversity in situ and for the establishment of a fund for that purpose.
- IUCN, 1989.** Draft articles prepared by the IUCN for inclusion in a proposed convention on conservation of biological diversity and for the establishment of a fund for that purpose. Draft 6.
- IUCN-UNEP-WWF, 1991.** Caring for the earth; a strategy for sustainable living: 210. Gland.
- Miller, K., 1984.** Paper on biological diversity: 1. IUCN, Gland.
- UNEP, 1992.** Documenten van de Verenigde Naties: Bio.div./N7-INC.5/2.

Mr.dr. P. van Heijnsbergen
Jozef Israëlslaan 26
1401 CR Bussum